

Documente vechi

pentru istoria nationala Transilvanica.

Inca o Donatiune curatu romanésca. 1404.

Sigismundus Dei Gratia Rex Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. Marchioque Brandenburgens. Sacri Romani Imperii Vicarius Generalis et Regni Bohemiae Gubernator. Fidelibus suis Capitulo Ecclesiae Albensis Tranniae salutem et gratiam! Cum nos quandam possessionem seu Kenezatum Száláspatak vocatam in Comitatu de Hunyad existentem fidelibus nostris Kenderes *) et Barb filii Gregorii, nec non Koszta filio Nicolai Kenesii de Hattzágh, et per eos Laczk filio Nicolai de Szent-György filio ejusdem Kenderes ipsiusque haeredibus, et posteritatibus Universis, per alias literas nostras exinde confectas novae nostrae donationis titulo in perpetuum duximus conferendam, ipsosque in dominium ejusdem per nostrum et vestrum homines legitime vellemus facere introduci, ideo fidelitati vestrae firmiter praecipiendo mandamus, quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio fide dignum, quo praesente Ladislaus de Ballya, vel Nicolaus filius Pauli de Pestes, aut Blasius filius Petó de Tampafalva, au Ladislaus de Szemeria, aut Meusina, Joannes filii Sztojka de Demus aliis absentibus homo noster ad faciem praedictae possionis Száláspataka vocatae, vicinis et commetaneis etc. (reliqua iuxta stilum mandati statutorii). Datum

*) Kenderes, titulu lui Grigorie: cumu se póte? Ce schimositura gretiósá de numele romanesci! Nici pe departe nu poti gaci, ca din ce nume romanescu se facu Kenderes. Vei dice, ca Kenderes este connume luatú dela unu satú unguurescu Kenderes (Kénder, Cańepa). Asia semana; insa unde e satulu curatu unguurescu Kenderes in Ardélu?

Tyrnaviae feria sexta proxima post festum B. Bartholomaei Apost. a. D. millesimo quadringentesimo quarto.

L. S. (ab extra appensi).

Originale in papiro expeditum exstat in Archivo Capit. Albensis Tranniae.

SIGISMUNDI REGIS

Mandatum ex quo evenit, quod jobbagianes nobilium, eorumque famulos impossessionatos nemo nisi Possores et Dni ipsorum in prima instantia judicare valeant, concessa tamen abhinc appellatione ad Regem aut Judicis Regni ordinarios, pro Jacobo de Ujfalu expeditum. 1410.

Sigismundus Dei Gratia Rex Hung. Dalmat. Croat. etc. Marchioque Brandenburgens. Sacri Romani Imperii Vicarius Generalis, et Regni Bohemiae Gubernator. Fidelibus suis Universis Praelatis, Baronibus, Comitibus, Castellanis, nobilibus eorumque officialibus, item civitatibus et liberis villis, ipsarumque rectoribus, et villicis, praesentium notitiam habituris salutem et gratiam! Cum antiqua Regni nostri lege requirente, quilibet nobilis et homo possessionatus suos Jobbagiones, et famulos impossessionatos in quibuscumque possionibus ipsorum onere, et adinstar ceterorum Jobbagionum suorum residentes, in causis quibuslibet, exceptis publicis, crimanilibus duntaxat, videlicet furti, latrocinii, homicidii et aliis consimilibus ipsemet judicandi habeat facultatem*), fidelitati igitur vestrae nostro Regio damus sub edicto, omnino volentes, quatenus eo modo in posterum

*) Forum Dominale hic intelligendum.

Jobbagiones, et famulos impossessionatos, fideliam nostror. Magistri Martini, filii Jacobi de Ujfalva *) majoris cancellariae nostrae notarii, dictique Patris, et fratrum suorum, in quibuscumque ipsorum possessionibus utiliter habitis, intra ambitum Regni nostri commorantes, in nullis causis, demtis solum modo praemissis, judicare, vel vestro adstare iudicatu compellere, resque et bona eorundem in vestris tenentis, possessionibus, et honoribus, ac vestri in medio prohibere et arrestari facere quoquo modo praesumatis, signanter pro debitis, delictis et excessibus aliorum, siqui enim quidquam actionis, vel quaestionis contra praefatos Jobbagiones, et famulos impossessionatos annotatorum Magistri Martini, ac dicti Patris, ac fratrum suorum habent vel habuerint, id prius in praesentia ipsorum, vel eorundem officialium in Possionibus ipsorum legitime exequantur, qui si in reddenda justitia modo quopiam tepidi extiterint, vel remissi, ex tunc non iidem Jobbagiones, ac famuli impossessionati, contra quos agitur, in nostram aut alterius Iudicis communis ordinarii praesentiam, per quaerulantes legitime evocentur, ex parte quorum nos, vel idem Iudex ordinarius medelam juris et justitiae indictaeque satisfactionis exhibebimus, et exhibebit complementum cuilibet querulanti, prout dictaverit ordo juris; aliud sub obtentu gratiae nostrae facere non ausi. Praesentes vero perfectas, semper reddi jubemus praesentanti. Datum Budae Sabbatho proximo ante Dominicam Invoca. a. D. 1410.

Copia in coll. msa. Comite Székelyana Bibliothecae Collegii Reformatorem Claudiopolitani Tom. III, p. 322, 323, ubi in fine harum literarum haec connotata leguntur. „Renovatum anno 1412 cum extensione“. In Tomo I. huius collectionis p. 113 occurrit alia Copia huius Diplomatis, ea solum cum variatione, quod loco Martini filii Jacobi de Ujfalva legitur, Martini filii Jacobi de Uzfalu.

1410 — 25. August.

Nos Paulus Chapo Iudex, Juratque, Cives de oppido Belénes memoriae commendamus, quod nostram veniens in praesentiam Petrus Vajda ac Universi Kenezii, et Jurati de pertinentiis ejusdem

*) In alia copia huius Diplomatis scribitur: Jacobus de Ufalva.

Belénes ex una nimirum voluntate fassi sunt, quomodo in Dominica secunda proxima post festum assumpt. Virginis Mariae stetissent in comuni loco in Possionibus Dni nostri Fenyezad vocati in causa inter hunc Boddán, et Merigyo ab una, et filium Moga, Serban Feyerkeres venissent coram eis non nulli homines, et quam plures probi fidejussores, qui fide mediante examinati fassi fuissent, ut in omnibus causis et negotiis dictarum partium amborum personaliter inter eos assumptarum ita fecissent fide jussiones, quod quae pars in dicto comuni loco comparare non videtur, in termino praedicto sua causa annihilare et perdidisse videtur in omnibus. Ubi isti electi homines cum isto Boddán per multum stetissent et expectassent; idem Boddán satistestan. comparuisset, ipse vero filius Moga Serban non comparuisset, neque mississet, sed suam causam perdidisse misisset. In cujus rei memoriam presentes nostras Literas sub sigillo nostrae Civitatis dedimus munimine roboratas. Datum in Belénes in festo B. Augustini Doctoris 1410.

Copia in Coll. Msa. Bibliothecae Collegii Reformatorem Claudiopolitani Tom VI, p. 360.

Inter 1415 et 1419.

Providi viri et circumspicii, amici nobis sincere dilecti *) noveritis, nos una cum praesentibus partis Transylvanae Regni nobilibus pro habendo cum eisdem tractatu in negotiis seu factis per Serenissimum Principem nostrum Dominum Sigismundum Dei Gratia Romanorum, Hungariae etc. Inclutissimum Regem ac semper Augustum, nobis injunctis, verbisque limpidis . . . . . specificatis in Comitatu Tordensi advenisse, ibidem etiam literas ipsius Regiae Mattis ipsis loquentes eisdem ostendisse, qui omnes voce unanimi visis dictis literis, se ad quaevis servitia jam dicti Domini nostri Regis promptos exhibuerunt, et solertes, disponentes coram nobis, et ordinantes tertiam partem nobilium, decimam vero Rusticorum: o medio ipsorum ad dicta servitia praetaxati nostri Regis, quocumque per nos vocentur more exercituum deputare. Unde vestras rogamus amicitias, per

*) Directae fuere haec Literae ad Universitatem Saxon.

praesentes, quatenus quemadmodum dicti nobiles, dum praemissum est. Decimam partem rusticorum ipsorum famulentur (?) deputantur (?), conformiter et vos decimam partem omnium vestrorum ad jam dicti Domini nostri Regis servitia praelibata de vestro medio famulatur (?) velit appromptuare. Scripta in Torda, praedicta feria secunda proxima post Dominicam oculi

Stephanus Dei Gratia Episcopus Ecclesiae Transylvanae, Nicolaus de Chaak Vajroda Transylvanus. Filius Salamonis de Nadas Comes siculorum.

Originale extat in Archivo nationis Saxonicae sub Nro. 78. Edidit Schuller in „Umrisse der Gesch. Siebenbürgens, I. Urkundenbuch“ p. 18, 19.

LIBERTATEA.

Omulu este liberu, ca are datorintie: nu asia animalele, ca ele numai instinctu au. Dumnedieu spre libertate au creatu pe omu, ca prin usarea aceiasi se-lu face capace spre implinirea tuturor datorintieloru lui si incredintiate, a caroru multime si insemnatate cresce in proportiune cu naltimea starei sale; si inca asia, ca libertatea in acelu gradu se estinde, in care i-se naltia starea, caci la totu postulu nou ei lipsescou noua trepta de libertate. Libertatea nu este scopu, numai mediu spre ajungerea scopului, ce ni-lu defigemu. Pentru acea libertatea nu avem de a-o dorire pentru ea insasi, ci pentru scopulu, la care conduce; de cumva aceasta e santu, si libertatea e buna; este inse rea, deca o pretindemu ca mediu spre ceva reu.

Libertatea numai candu are scopu bunu, se pote privi ca „dreptu“; d'in contra candu are scopu reu, nu pote sa se priveasca decatu ca „Concesiune“ seu erutiare, caci reulu nu pote ave dreptulu de a duce una si aceeasi rola cu binele. Se intempla inse, de omulu concedo in interessulu „bine-lui si dreptului“ desfacerea puteriloru „reului, si nedreptului“, caci acesta, de aru starui omulu alu innea, seu impiedeca, aru impresora tota multimea stavileloru, ce i-sau oppusu si atunci puterea, ce sau indebuintiata asuprai, oaru intores in contra binelai; aseminea riului, care redicandu-se peste tote stavilele, se infla si cu atatu mai infricosiatu putiire causedia, catu libera lui curgere se innapoiédia.

Libertatea este aceea facultate, care alege si preapune acelu oblegamentu, ca sa se aleaga binele. Altmiute aru si unu daru plinu de necesuri,

ce numai stricatiune aru aduce, celoru ce li sau datu. Asia dar' in vointia si determinatiunea de sine consta libertatea, aici e pamentulu nascerei si loculu ei celu santu. Si numai acci omeni sunt adevirati liberi, cari fara nici una amanare aieve voiescu a primi in sinulu loru binele, spre a carui alegere sunt oblegati; precum din contra sunt adevirati sclavi, a caroru vointia plina de prejudecari si subjugata de patimi, numai cu auevoie potu sesi cascige siesi binele, ce leau propusu Dumnedieu. Adeveratele piedeci ale libertatei jacu in noi ensine; retacirile nostre ne sunt catusiele si peccatele latu-rile, nici una lege omenesca nu va forma d'in sclavulu patimiloru omu adevratu liberu.

Aceste adeverari in timpulu de acum pucinu sunt cunoscutu. In loculu acestei libertati essentiaru, ce are scopu determinatu si cariera deschisa au fauritu una nefundata, nestatornica si nemarginita, a carei nume intr'atatata se usédia, in catu omulu numai scie, candu sa se intrebue cu deusa. In timpii antici cuventulu: „libertate“ nici candu nu veni singuru inainte, ci totdeauna insocitu de altulu, care una data ii presemna intielessulu essentiaru si scopulu, delaturandu tota fluctuaveritatea, iau datu insemnatiune essentiaru si duratore. — In dilele de acumu orescemu se infatisia izolata si in acosta izolatiune nu este de catu una icona morta, una genu de hyeroglife, care nime nu le pricepe, care nemica nu insamna, caci prea multu insemna, si a carei intielesu atatu este necertu, catu nime nu pote se lu cuprinda. Unii, de generala usare a acestui cuventu ametiti, au devenitu la convingere, ca libertatea sta in facultatea de a dice si face ori si ce; — neaducandu-si aminte, ca pe langa astfelu de libertate sotietatea nu pote susta, ca d'in ne'ncetatulu conflictu alu puteriloru feliurite seu contrarie fiendule egale drepturile — sara esca una lupta far' de capetu.

Feriasca-se fia cine a amesteca libertatea alegerei intre bine si intre reu — care proprie constitue libera vointia a omului — cu aceea libertate, ce sta in cea mai absoluta desfrenare. Prima libertate este morala si totdeauna facultate, seu posiveritate pote numai se fia; cealalta politica, seu sociala, care statornesce dreptulu, seu potestatea ensiloru, seu a unei caste in contra atota sotietatea. — Prima libertate este parte essentiaru de esistencia a naturei omenesce, care este ecara in totu individulu; se incepe cu tresvirea vointiei si

numai atunci încetădă cându timpul apune pentru noi. — Ceea laltă istorica este; prin resboiu se castiga, prin ne adormita si statornica activitate se sustiene si desvalesce si prin trandavie, demoralisatiune, seu molatate se pierde.

Tota nou'a formare a libertatei se tiene esclusiv de eutare periodu amesuratu; si aceea fara mare primesduire a popului a se preveni seu a mana nu se pote; caci ca libertatea se fia salutara acelui populu, pe care are seu fericésca, debue sa se fundedie in morala desvoltare si se fia in conglesiune cu moralitatea si datinele aceluasi. Aceea decumva pre timpuria se ivesce, este numai piedeca pentru poporu, pentru ca nu o intielege, nu o respectedă dupa adeveratulu ei pretiu, intru nimica o socotesce si la tota impressiunea de a o nimicire deschide cariera. De cumva se arata pre tardiu, atunci nu da de catu peste nesee inimi reci si amortite, desecate de totu entusiasmulu si celu mai adesu nu produce nici una din acele urmari, a caroru cauza debuica se fia.

Cei ce voiescu a dare cutarui populu mai mare libertate, de cumu sunt vernici, precumu si cei ce voiescu a o subtrage pe aceea, pentru a carei primire sunt destulu copti, sunt demni de pedepsa. Amendoi in modu egale, de si cu medie contrarie casiona aceleasi turburari, care scutura din temelja lumea si impiedca lucrulu prevedintiei.

Libertatea insasi nu e scopu, numai mediu, care d'iu principu morale numai intr'atata e buna si onoravera, in catu conduce la scopu. Numai aceea potu ofta si pretinde libertatea, cari voiescu a o folosi pentru naintarea binelui comunu. — Din contra cei ce voiescu libertatea a o intrebuintia ca mediu spre subjugarea altora si spre inaltiarea loru, n'au dreptu de a o pretinde, cu atatu mai pucinu a se cai, déca aceea li-se denéga. Inimiciei libertatii sunt toti cei ce o propunu poporului ca scopu, era nu ca mediu spre ajungerea virtutei si a fericirei.

(Va urma.)

PAULINEI K.

Candu intraiu in giurati, din tôte amata,

Si-andiamu vorbireati, graiulu angeroscu:

Amu vediutu lumina coa adeverata,

Si-amu loatu atuncea spiritulu cerescu!

Te-a creatu Diéimea din nimicitate,

Ca sei porti portretulu celu ne-asemenatu;

Scarati virtutea, se combati peatê,

Pe deschiantu frunte, cu ochiu infocatu. —

O lumina dulce! vino si 'nsptiesce

Conducandu vietiami la portu liniseitu;

Vino se-amu credintia, ce me fericesece,

Se me 'nchinu puterei, carea ne-a unitu!

Vino fi matróna natiunei dulce;

Cresce fii la peptuti insufletitoriu;

Esta-ti e destinulu . . . nascereati va'aduce

Sotilui si Tie, campu infloritoriu. —

(26. Febr. 1854.)

I. Romanu.

STRABUNII SI STRANEPOTII.

De candu universulu cu faptele sale

De manuri create in aeru a statu

Clio! 'n istorie, in foile tale,

Poporu ca romanii, credu nu ai aflatu!

Aerulu vietiei li-fu libertatea,

Pentru carea mórtea, o doria doriundu;

Si era fericce mam'a, era tat'a,

Scumpulu fiu vediendusiu estu modu sangerandu

Dar' nepotii spuneti: ce mai meriteadia?

Aceste nobletie ei le-oru mai pastratu?

Cautati Ardealulu si-acumu cumu lucreadia,

Si ti vidé: nepotii n'oru degeneratu.

Romani'a trista inca ati veduit'o

Cu fiii sei cei bravi, cumu s'a innaltiatu;

Dar' odata inca asta de-a perdut'o

Credeti-mi: nepotii n'oru degeneratu!

Caci precumu fenicea, din pulvere 'nvia:

Estu modu ea odata, iar' va rezari;

Flórea din campu taia-o: radecinau viia,

Si la primavéra ear' va infflori.

Umbre decantate! nu degenerára

Stranepotii vostri; ei v'au meritatu;

Caci ei libertatea, patria-aperára;

De virtutea vóstra nu s'a scuitatu,

Suvenirea vóstra i insetosiédia

De gloriei eterne, cari trecu peste anni;

Si-a le vóstre genii, parenti! le urmeédia,

Ele le dau bratie de Horatiani.

Debue odata ca se se'mpreune

Si glori'a nóstrá cu-a vóstra Strabunii!

Pe pamentu atuncea, ah! totu dile june,

Eara dopa mórte, voi ni-ti da cununi.

(1849.)

I. R.

Din ачесте-ачеастъ лъме,
 Че-о лънзѣм, с'а фъкѣт.
 Дън' ачеса орѣ че анъ
 С'а деснърѣт де вскат,
 Шѣ деосевитъ фортъ
 Орѣ че лъкръ а лхат.
 Шѣ с'а мѣнзат възмѣд,
 Къ нѣ поѣ сѣре ресаре,
 Шѣ къ плоаѣ дѣн възсѣх
 Дън'а порѣлор мѣшкаре,
 Шѣ къ се ѣвеси пѣдърѣ
 Къ коначѣ че п'аѣ маѣ фост,
 Шѣ къ фѣсаръ рѣтъческ
 Престе мѣнѣ че нѣ кѣноск.
 Дън' ачеса повестеа,
 Към Шѣрха пѣтрѣ-а сѣжрѣт,
 Десире веакѣл лѣ Сатѣри,
 Десире веакѣл азрѣт.
 Нечѣ ире тѣне, Прометез,
 Дѣн кѣнгаре те-а вѣтат,
 Нече фѣртѣшатѣл тѣѣ,
 Нечѣ ачел вѣлѣр спѣркат,
 Че дѣтѣне те-а вѣнзѣт.
 Дън' ачеста а кѣнгат,
 Към ачел конѣл ѣвѣт,
 Към Хѣла с'а дѣнат;
 Шѣ кѣм содѣл' кѣзта,
 Шѣ кѣм содѣл' дѣ стрѣга.
 Към рѣнѣле апелор:
 Хѣла! Хѣла! ресѣна.
 Мѣжѣе ире Пасѣоае
 Шѣ о зѣче фѣрѣчѣтъ,
 Де аторѣл зѣлѣ жѣнк
 Де нѣ ера аѣрѣчѣтъ.
 Чѣѣ ачеастъ невѣнѣе?
 Не фѣрѣчѣтъ фѣчѣрѣ!
 Към вѣлѣ фетеле лѣ Претъ
 Към мѣнѣск престе огѣрѣ,
 Нечѣ о вѣгъ п'а фѣвѣт
 Маѣ зѣмт дѣвѣрѣцѣшат,
 Мѣнар нече вѣрне — аѣа,
 Нечѣ къ ера де 'нѣжѣат.
 Верѣрѣ нефѣрѣчѣтъ!
 Рѣтъчѣтъ те-а лѣсат,
 Къмд ачела дѣ пѣдѣрѣ
 Пре рѣжт моале зѣнкат
 Саѣ къ зѣче рѣмѣжѣнд,
 Саѣ къ алта ш'а алес,
 Дънъ ире аѣнѣа фѣрѣ,
 Престе мѣнѣтѣ, престе мѣс.

Дѣкѣдѣтѣ, Нѣмѣе, пѣдѣрѣа
 Ла дѣграт шѣ ла ешѣт,
 Тревѣе сеѣ аѣлѣм зѣрма,
 Орѣ ѣнде с'а рѣтъчѣт.
 Де нѣ кѣнѣва неснарѣ вачѣ,
 Дънъ нарѣ а алергат,
 Нѣл вор траѣе маѣ тѣрѣѣ
 Ла Гѣртѣна кѣтръ сат.
 Дън' ачеса а кѣнгат,
 Към прѣн нѣмѣ азрѣтѣ
 Аѣалаѣта верѣсѣрѣнѣ
 Към фѣсѣрѣ вѣрѣчѣтъ;
 Към пѣсѣвѣтеле лѣѣ Февѣс
 Фѣнд тарѣ дѣтрѣсѣгате
 Пѣнѣтрѣ шѣртѣа фратѣ сѣѣ,
 Фѣрѣ дѣ свѣрѣнѣ мѣтате.
 Към фѣсѣнѣ. Гале, де-о нѣмѣѣ,
 Към фѣшѣ ла мѣнѣте рѣнѣт,
 Къмд лѣжѣ рѣл Пѣртѣс
 Ераѣ дѣ гѣнд рѣтъчѣт:
 Шѣ къ хорѣл лѣѣ Апѣло
 Те-а кѣносѣкѣт де вѣрѣнат,
 Пѣнѣтрѣ аѣа сѣзѣмѣндѣсѣ
 Фѣрѣмос дѣѣа дѣкѣнат.
 Шѣ къ .Нѣнѣл чѣл вѣтрѣнѣ
 Къ-аѣѣ шѣ флорѣ дѣкорѣнат.
 Фѣлѣрѣ ачѣста прѣмѣнѣте,
 Карѣ Мѣселе ц'аѣ дат,
 Шѣ карѣ маѣ дѣаѣнѣте
 Лѣѣ Аѣспрѣѣ ѣѣѣ дѣрѣт,
 Към карѣ шѣ коначѣ тарѣ
 Дѣн мѣнѣте а погорѣжт
 Прѣн аѣаѣста кѣнѣтѣ, тѣ.
 Се нѣ фѣ алѣ лѣк аѣоло
 Прѣкѣнѣ еѣте аѣѣѣа Грѣнѣл,
 Сѣ се фѣлѣсѣскѣ Апѣло.
 Че се гѣрѣскѣ десире Сѣѣла,
 Десире карѣ спѣнѣ къ арѣ,
 Дѣкѣ нѣѣнѣаѣ де прѣзѣт,
 Къмд лѣгѣаѣтѣ ире ла шѣчѣрѣ,
 Към карѣ корѣѣѣарѣт
 Лѣ о фѣртѣ трѣсѣтѣ сѣртѣ,
 Пѣнѣтрѣ кѣ къ фѣнѣдѣнѣ тарѣ,
 Шѣ аѣа дѣ дѣ спрѣ шѣртѣ.
 Че се зѣк десире Терѣѣ,
 Че фѣнѣ пасѣре мѣтат;
 Саѣ че вѣкѣтѣл гѣтѣ
 Фѣлотѣла спрѣ мѣжѣнат;
 Към а фѣрѣтѣ дѣ пѣсѣтѣ,
 Шѣ кѣмд ачѣст а сѣжрѣт

